Experience of Symbolic Violence among Immigrant Student's and Its Psychosocial Consequences

Niloofar Koshkaki: M.Sc. of counseling, faculty of psychology and educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. niloofarkoshkaki@gmail.com

Kiiumars Farahbakhsh*: Associate professor of counseling, faculty of psychology and educational sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. kiiumars@yahoo.com

Masomeh Esmaeili: Professor of counseling, faculty of psychology and educational sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. masemaeily@yahoo.com

Abstract

Introduction: Migration, in addition to social, cultural, and economic consequences, undoubtedly has different psychological consequences for immigrants. These consequences can have a huge impact on their mental health. Therefore, the purpose of this study was to investigate the experience of symbolic violence and its psycho-social consequences among immigrant students and to determine its final structure in research participants.

Methods: The present study is psychological qualitative research with an Interpretative phenomenological analysis approach in which fifteen migrant students consist of six girls and nine boys have been selected and studied in 2017-2018 through purposive sampling. The deep interview method was used to collect data and this process continued until the data saturation stage.

Results: Data analysis indicated five components of symbolic violence and its psycho-social consequences in the school context. The components of symbolic violence were: violent language, social and cultural identity violence, and violence through social discrimination. The components of psychological consequences were: passive reactions, and active reactions, each of which is discussed extensively in the text.

Conclusions: Given that the results of this study illustrate the numerous psychological and social consequences associated with symbolic violence for immigrant students, policymaking in this area is of great importance that requires attention, recognition, and interaction between different institutions to reduce its undesirable consequences.

Keywords

Symbolic Violence

Mental Health

Migration

School

Phenomenology

*Corresponding Author

Study Type: Original
Received: 03 Nov 2014
Accepted: 01 Feb 2015

Please cite this article as follows: Koshkaki N, Farahbakhsh K, and Esmaeili M,. Experience of symbolic violence among immigrant student's and its psychosocial consequences. Quarterly journal of social work. 2019; 9 (3); 20-29

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-22]

[DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.3.3.0]

تجربه خشونت نمادین در بین دانش‌آموزان مهاجر و پیامدهای روانی-اجتماعی آن

نیلوفر کوشککی: کارشناسی ارشد مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. niloofarkoshkaki@gmail.com
کیومرث فرحبخش*: دانشیار مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. kiiumars@yahoo.com
معصومه اسمعیلی: استاد مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. masemaeily@yahoo.com

واژگان کلیدی

خشونت نمادین

سلامت روان

مهاجرت

مدرسه

پدیدارشناسی

چکیده

مقدمه: مهاجرت علاوه بر پیامدهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بدون شک دارای پیامدهای روان‌شناختی مختلف برای مهاجران می‌باشد. این پیامدها در سلامت روان مهاجران تاثیر بسزایی می‌تواند داشته باشد. از این‌رو، هدف پژوهش حاضر بررسی تجربه خشونت نمادین و پیامدهای روانی-اجتماعی آن در بین دانش‌آموزان مهاجر و مشخص کردن ساختار نهایی آن در شرکت‌کنندگان پژوهش است.

روش: در این پژوهش از مطالعه کیفی از نوع پدیدارشناسی تفسیری استفاده شد. پانزده دانش‌آموز، شش دختر مهاجر و نه دانش‌آموز پسر مهاجر به روش نمونه‌گیری هدفمند در سال هزار و سیصدو نودو هفت انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. برای جمع‌آوری داده‌ها از روش مصاحبه عمیق استفاده شد و این روند تا مرحله اشباع داده‌ها ادامه یافت.

نتایج: تحلیل داده‌ها، پنج بند تشکیل دهنده خشونت نمادین و پیامدهای روانی-اجتماعی آن را در بافت مدرسه نشان دادند که بندهای خشونت نمادین عبارت بودند از: خشونت زبانی، خشونت هویت اجتماعی و فرهنگی و خشونت از طریق تبعیض اجتماعی. بندهای پیامدهای روانی-اجتماعی عبارت بودند از: واکنش‌های منفعلانه و واکنش‌های فعالانه که هر کدام در متن به‌صورت مبسوط مورد بحث قرار گرفته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری: با توجه به اینکه نتایج این پژوهش بیانگر پیامدهای متعدد روانی و اجتماعی مرتبط با خشونت نمادین برای دانش‌آموزان مهاجر است، سیاستگذاری در این حوزه از سلامت از اهمیت زیادی برخوردار است که نیازمند توجه، شناخت و تعامل بین نهادهای مختلف برای کاهش پیامدهای نامطلوب آن است.

* نویسنده مسئول
نوع مطالعه: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۶/۱۸
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۶/۱۸

نحوه استناد به مقاله: نیلوفر کوشککی، کیومرث فرحبخش و معصومه اسمعیلی. تجربه خشونت نمادین در بین دانش‌آموزان مهاجر و پیامدهای روانی-اجتماعی آن. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۳۹۹؛ ۹ (۳): ۲۹-۲۰

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-22]
[DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.3.3.0]

مقدمه

یکی از وقایع مهمی که در زندگی هر فرد می‌تواند رخ دهد و اهمیت آن در زندگی‌های جدید با توجه به تحولات رخ داده شـده در جامعه معاصر روز به روز افزوده می‌گردد؛ مهاجرت اسـت. بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۵ بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵، ۸٤٤۹۲۵ نفر وارد استان تهران شده‌اند. از این میان ۱۷۳٤٦٤ نفر نوجوانان و کودکانی بوده‌اند که در سن مدرسه قرار داشته‌اند. همچنین بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۵ حدود ۵۱۵۵٦۷ مهاجر افغان در استان تهران زندگی می‌کنند.[۱] اگرچه مهاجرت در همه دوران زندگی دارای اهمیت است؛ ولی برای نوجوانان اهمیت آن معنای دیگری می‌یابد زیرا که این دوران با شکل‌گیری هویت در فرد پیوند دارد. دوره نوجوانی نسبت به سایر دوره‌های سنی، مرحله مشکلتری برای مهاجرین به‌نظر می‌رسـد. زیرا فشـارها و ناراحتی‌های روانی برای هویت‌یابی و تعلق‌پذیری اجتماعی که دو تکلیف دوره نوجوانی هستند، مشـکلات زیادی را برای نوجوان پیش می‌آورند.[۲] نوجوانان مهاجر با ورود به جامعه مقصد با جامعه جدید با سـاختاری متفـاوت از لحاظ زبانی، فرهنگی و اجتماعی روبرو می‌شـوند که در تعامل با اکثریت ممکن اسـت منجر به شـکل‌گیری خشـونت نمادین شود. خشـونت نمادین، نوعی از خشونت است که با همدستی ضمنی کسـانی که این خشونت بر آن‌ها اعمال می‌شود و نیز کسانی که آن‌ها را اعمال می‌کنند انجام می‌شود. زیرا هر دو گروه نسبت به اعمال آن آگاهی ندارند.[۳] خشونت نمادین در واقع شکلی از خشونت است که به‌صورت نمادین اعمال می‌شود. .[٤]

یکی از مسیرهای اصلی که به‌وسیله آن خشونت نمادین ایجاد و تداوم می‌یابد از طریق مدرسه و آموزش می‌باشد. برای مثال زبان و لهجه مورد اسـتفاده توسط کودکان ممکن است به‌وسـیله گروه غالب مورد تمسخر قرار گیرد.[۵] همچین کودکان طبقه متوسـط ممکن اسـت با ایجاد گروه‌هایی در بین خود کودکان طبقه پایین را در حاشیه قرار دهند و خود را از آن‌ها برتر بدانند. این امر در موارد دیگر نیز صادق است نوع دیگری از آن که در تحقیق حاضر مورد توجه و پژوهش قرار می‌گیرد میان نوجوانان مهاجر در جامعه مقصد می‌تواند مشـاهده کرد. کودکان و نوجوانان مهاجر در هنگام ورود به مدرسه با گروهی از دانش‌آموزان و معلمان روبرو می‌شوند که به لحاظ زبانی، فرهنگی و گاه رفتاری با آن‌ها متفاوت هستند و این امر گاه منجر به تمسـخر لهجه، فرهنگ، رفتار و ظاهر آن‌ها توسـط گروه غالب می‌گردد. این مساله به لحاظ روانشناسی و سلامت روان با اهمیت اسـت چرا که گاه منجر به انزوا، گوشـه‌گیری، بحران هویت و ناتوانی در برقراری ارتباط در کودک یا نوجوانان می‌گردد که بر سـایر امور زندگی مانند پیشـرفت تحصیلی، مشکلات سـازگاری و ارتباط موثر و... فرد نیز تاثیرگذار است. در رابطه با مسـاله خشونت نمادین تاکنون مطالعات ارزشمندی در سـطح بین المللی انجام شده است. این مفهوم نخستین بار توسـط نظریه‌پرداز سرشـناس فرانسـوی پیر بوردیو مطرح گردید. وی در مطالعات متعددی مانند حوزه مردانه،[٤] نظام آمـوزش و پـرورش و نظام تفکر،[٦] بازتولید آموزش و پروش، فرهنگ و جامعه[۷] به مفهوم خشـوت نمادین اشـاره کرد. به‌دنبال مطالعات بوردیو مفهوم خشونت نمادین در مطالعات دیگر محققان مورد استفاده و پژوهش قرار گرفت؛ که بیشتر این مطالعات در حوزه علوم اجتماعی بوده اسـت. در این رابطه می‌توان به مطالعاتی مانند ریکورر۲۰۱۵ ،[۸] هریست۲۰۱۱،[۹] منندر۲۰۱٤،[۱۰] ساندرا و همکاران۲۰۱٦،[۱۱] یامک و همکاران۲۰۱٦[۱۲] و فرناندز و همکاران ۲۰۱٦[۱۳] اشاره کرد. پیوند میان مهاجرت، خشـونت نمادین و مدرسـه برای پژوهش در حوزه روان‌شناسی و سلامت روان دارای اهمیت فوق العاده‌ای اسـت؛ زیرا که تاکنون تحقیقات انجام شـده در حوزه مهاجرت در ایران به پیامدهای روان‌شـناختی آن توجه نکرده‌اند. از سـوی دیگر همان‌گونه که توضیح داده شد مدرسه به‌عنوان یک فرایند جریان‌ساز گاه به شکل‌گیری فرایند خشونت نمادین علیه مهاجران تبدیل می‌شود که حتی معلمان و مسوولان امر آموزش و پرورش از آن بی‌خبر بوده و افت، افسرگی، انزواطلبی دانش‌آموز مهاجر را به اشتباه به‌عوامل دیگر ارتباط می‌دهند و حتی خود آن‌ها گاه در شکل‌گیری این فرایند دخیل می‌شوند. از سوی دیگر تحقیقات انجام شده در حوزه خشونت نمادین حتی در سطح بین المللی کمتر به حوزه مدرسه توجه کرده‌اند.

تاکنون تحقیقات اندکی به مسـاله خشـونت نمادین در بین نوجوانان مهاجران در مدرسه توجه کرده‌اند. از جمله تحقیقاتی که در سـطح بین المللی به این مسـاله توجه کرده‌اند می‌توان به مطالعاتی نظیر شـیلا و همکاران[۱٤] و کوان[۱۵] اشـاره نمود. شـیلا و همکاران[۱٤] به مطالعه خشـونت نمادین در بین مهاجران مکزیکی در ایالت متحده آمریکا پرداختند. نتایج مطالعه آن‌ها نشـان دهنده آن بود نگرش منفی و خصومت‌آمیزی که نسـبت به مکزیکی‌ها در ایالت متحده وجود دارد در فرهنگ مدرسـه و به‌ویژه در رابطه با زبان و ارزش‌های اجتماعـی و باورهای غالب بازنمود می‌یابد. کوان[۱۵] نیز به مطالعه

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-22]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.3.3.0]

خشونت در مدارس کره جنوبی و رابطه آن با صلح آموزشی پرداخته است. وی در مطالعه خود نشـان داد چگونـه زمینه‌های تاریخی- اجتماعی و ایدئولوژیکی به ایجاد خشـونت فرهنگی در مدرسـه منجر می‌شـود. کوان بر تغییر این ارزش‌ها برای ایجاد صلح آموزشـی تاکید دارد. با مروری بر مطالعات انجام شده در زمینه خشـونت نمادین در ایـران می‌توان گفت مطالعات انجام شده بیشتر بر جنبه‌های اجتماعی خشـونت نمادین تاکیـد کرده‌اند که این مطالعات نیز اندک هسـتند. از جمله تحقیقاتـی که در ایران انجام گرفته اسـت و به خشـونت نمادین تاکیـد کرده‌اند می‌توان بـه تحقیقاتـی نظیر تحلیل روابـط بین فردی در فیلم‌هـای هالیوود دهه ۲۰۰۰ رسـتمی فر و بهیان،[۱۶] سـکولاریزم و خشونت نمادین در گفتمان تلویزیونی؛ تحلیل گفتمانی برنامه پرگار تلویزیون بی‌بی‌سـی فارسـی مهدی زاده[۱۷] اشاره کرد. تاکنون پدیده خشـونت نمادین در مدرسـه و تحقیقات روانشناسی و سلامت روان در مطالعـات ایران مورد توجه نبوده اسـت. با توجه به اهمیت این موضوع در مطالعات روانشناسی به‌ویژه حوزه مدرسه و فقدان مطالعات داخلی در این زمینه نبود مطالعات تجربی در رابطه با خشـونت نمادین در مدرسه کاملا احساس می‌گردد. از سوی دیگر مساله مهاجرت توجه بـه این امر را بـرای انجام تحقیق مضاعف می‌کند. یکی از مسـاله‌های عمـده در جامعه ایران مسـاله مهاجرت می‌باشـد و همان‌گونه که قبلا اشـاره گردید مهاجرت می‌تواند به ایجاد خشـونت نمادین منجر گردد که شناخت این پدیده را برای مشاوران و روانشناسان حوزه مدرسه لازم و ضروری می‌سـازد. بنابراین با توجه به اهمیت خشونت نمادین در بین دانش‌آموزان مهاجر و فقدان بررسـی این پدیده در مطالعات گذشته در ایران تحقیق حاضر درصدد پاسـخگویی به این سـوال است که تجربه دانش‌آموزان مهاجر از خشـونت نمادین چیست؟ و دانش‌آموزان مهاجر چگونه خشـونت نمادین را توصیف، معنا و درک می‌کنند؟ و در نهایت سـاختار و پیامدهای روانی-اجتماعی پدیده خشونت نمادین در تجربه مشارکت‌کنندگان پژوهش چیست؟

روش

بـا توجـه به هدف اصلی پژوهش این از روش کیفی اسـتفاده شـد. روش کیفـی پدیده‌ها را همان‌طور کـه رخ داده‌اند، در وضعیت طبیعیشـان کشـف می‌کند و آن‌ها را بر حسـب معانی که مـردم برای آنان پذیرفته‌انـد در می‌یابد.[۱۸] از میان رویکردهای متعدد تحقیق کیفی برای بررسـی تجربه مشارکت‌کنندگان این پژوهش، رویکرد پدیدارشناسی تفسیری برگزیده شـد. در روش پدیدارشناسی تفسـیری تمرکز به روی تجربه افراد و درک آن‌ها از یک پدیده خاص است.[۱۹] پرسش‌های تحقیق پدیدارشناسـی تفسیری در این تحقیق باز، اکتشـافی و غیر توصیفی و مشخصا به سمت معنا جهت‌گیری داشته‌اند و سوالاتی که مانند فرضیه‌ها بر روی تفاوت‌ها و دلایل متمرکز شده‌اند طرح نشده است. مشارکت‌کنندگان این پژوهش شامل دانش‌آموزان دختر و پسر دارای تجربه مهاجرت می‌باشند. با توجه به داده‌های مرکز آمار ایران، استان تهران همواره در صدر اسـتان‌های مهاجرپذیر ایران قرار داشـته و در سرشماری ۱۳۹۵ نیز رتبه نخسـت را از این لحاظ دارا بوده است.[۱] یکی از شهرستان‌های مهاجرپذیر استان تهران در سال‌های اخیر شهرستان بهارستان دو به مرکزیت نسیم شهر است. این شهرستان با توجه به بافت مهاجرتی آن برای پژوهش حاضر انتخاب گردید. مشـارکت‌کنندگان در این پژوهش شامل دانش‌آموزان دختر و پسـر مهاجر شـاغل به تحصیل در مقطع متوسطه دوم در شهرستان بهارستان دو اسـتان تهران است که در اقلیت نسبت به گروه اکثریت قرار داشتند.

ملاک‌های ورود

مشارکت‌کنندگان پژوهش نسبت به خشونت نمادین آگاه باشند، مشارکت‌کنندگان تجربه پدیده مورد نظر را داشته باشند، مشـارکت‌کنندگان تمایل به شرکت در پژوهش و در اختیار گذاشتن تجارب خویش داشته باشند، مشارکت‌کنندگان از نسل اول یا نسل دوم مهاجران بوده و در جامعه مقصد در اقلیت باشند.

قبل از شروع مصاحبه‌ها برای شناخت دقیق‌تر، میدان پژوهش مورد مطالعه قرار گرفتت. سپس شناسایی دانش‌آموزان مهاجر با توجه به سوابق تحصیلی، شناخت کادر اداری و همکاری دانش‌آموزان مدرسه انجام شد. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان در این مطالعه، از نمونه‌گیری هدفمندو برای تعیین حجم نمونه از معیار اشـباع داده‌ها اسـتفاده شد. مدت جلسات مصاحبه به‌طور متوسـط بین چهل و پنج تا شـصت دقیقه بوده اسـت. مصاحبه‌ها با رضایت کامل شـرکت‌کننده‌ها ضبط و محتوای

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-22]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.3.3.0]

آن بلافاصله بعد از هر مصاحبه از روی نوار پیاده شد و برای درک کلی محتوای گفته‌های شرکت‌کنندگان، چندین مرتبه خوانده شد. جهت افزایش معیار اعتبار در این پژوهش از مواردی همچون تخصیص زمان کافی برای جمع‌آوری داده‌ها و حسن ارتباط با شرکت‌کننده‌ها و برای معیار اعتمادپذیری، اطلاعات در اختیار چهار تحلیلگر کیفی قرار گرفت. کدگذاری و تحلیل داده‌ها به‌صورت جداگانه انجام شد. در معیار تاییدپذیری، علاقه به مقوله مورد مطالعه، تماس دراز مدت با این مقوله و تلاش برای کسب نظرات دیگران در این زمینه از عوامل تعیین‌کننده تاییدپذیری بود. همچنین برای بررسی میزان انتقال‌پذیری، نتایج در اختیار سه شرکت‌کننده خارج از گروه شرکت‌کنندگان قرار داده شد که این دو نتایج را تایید کردند. مساله‌های اخلاقی در این پژوهش شامل کسب رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان برای شرکت در پژوهش و ضبط محتوی مصاحبه و اطمینان به محرمانه ماندن اطلاعات، استفاده از اسم مستعار و همچنین حق انصراف از پژوهش در تمامی مراحل تحقیق بود.

یافته ها

در این پژوهش پانزده شرکت‌کننده مورد بررسی قرار گرفتند. نه دانش‌آموز پسر و شش دانش‌آموز دختر بوده‌اند. به لحاظ رشته تحصیلی نه دانش‌آموز در رشته انسانی و شش دانش‌آموز در رشته تجربی مشغول به تحصیل بوده‌اند. میانگین سنی مشارکت‌کنندگان در پژوهش شانزده و هفت دهم بوده است. پس از خواندن و دوباره خواندن مصاحبه‌های انجام شده و یاداشت برداری‌ها هفتاد و هفت مفهوم اولیه، بیست و یک مضمون فرعی و در نهایت پنج مضمون اصلی شناسایی شد.

مضمون اصلی اول: خشونت زبانی در تجربه زیسته دانش‌آموزان مهاجر تقریبا تمامی مشارکت‌کنندگان در پژوهش بر تجربه خشونت زبانی در مدرسه توسط گروه اکثریت اشاره نموده‌اند. شرکت‌کننده نهم در بیان تجربه زیسته خود از خشونت زبانی این‌گونه بیان می‌کند: "من اوایل سوتی می‌دادم دوستام می‌فهمیدند مسخره می‌کردند من چیزی نمی‌گفتم و می‌خندیدم. ولی سرم می‌انداختم پایین و چیزی نمی‌گفتم." شرکت‌کننده ششم نیز درباره تجربه مسخره شدن لهجه خود به‌دلیل آنکه نمی‌توانست در هنگام ورود به جامعه مقصد خوب صحبت کند این چنین بیان می‌کند: "کلا تا می‌اومدم حرف بزنم شروع می‌کردند زبان و لهجه من رو مسخره کردن چون من بلد نبودم خوب صحبت کنم." گاه مسخره شدن زبان و لهجه فرد جنبه فراتر از مدرسه به خود می‌گرفت و در مدرسه خود را نمایان می‌کرد یعنی همدستی رسانه‌های جمعی در شکل‌گیری خشونت و بازنمود آن در میان گروه اکثریت در مدرسه علیه جمعیت مهاجر. شرکت‌کننده اول در این‌باره این‌گونه بیان می‌کند: "بچه‌ها گاهی لهجه‌ام را مسخره می‌کردند یه فیلمی بود که یکی از هنرپیشه ها بازی می‌کرد در اون به لهجه اتباع صحبت می‌کرد بعد بچه‌ها می‌اومدند اون تکیه کلام‌ها رو به من می‌گفتند و من رو مسخره می‌کردند." گاهی هم خشونت نمادین زبانی توسط معلم صورت می‌پذیرفت. شرکت‌کننده پانزده در این زمینه این‌گونه می‌گوید: "معلم ریاضی من رو مسخره می‌کرد به من می‌گفت تو نمی‌تونی خوب صحبت کنی." و بعد لهجه من رو مسخره می‌کرد.

مضمون اصلی دوم: خشونت هویت اجتماعی و فرهنگی در تجربه زیسته دانش‌آموزان مهاجر

یکی دیگر از تم‌های اصلی نمایان شده در تجربه زیسته دانش‌آموزان مهاجر خشونت هویت اجتماعی و فرهنگی است. همان‌گونه که در جدول شماره دو بیان شده است خشونت هویت اجتماعی و فرهنگی خود از زیر مضمون‌های فرعی شامل خشونت از طریق برچسب‌زنی، تمسخر قومیتی و تمسخر هویت خانوادگی تشکیل شده است. در رابطه با خشونت هویت اجتماعی از طریق برچسب‌زنی که می‌توان گفت از اشکال بسیار رایج این نوع از خشونت نمادین است شرکت‌کننده شماره نه این‌گونه بیان می‌کند: "اونا تکه می‌انداختن.مشارکت‌کننده شماره شش در این رابطه این‌گونه بیان می‌کند: "بچه‌ها به ما لقب می‌ذاشتن ولی الان زیاد یادم نیست، البته بچه‌ها به زبان دیگه ای می‌گفتن ما نمی‌فهمیدیم.. چی بگم بهشون یا می‌گن لات و لوتن." شرکت‌کننده شماره سیزده در رابطه با برچسب زنی این‌گونه بیان می‌کنند: "بچه‌ها به من می‌گن تریاک، حشیش." شرکت‌کننده شماره دو در رابطه با این‌گونه خشونت توسط معلم می‌گوید: "تا شروع می‌کردم حرف زدن معلم می‌گفت ... تو حرف نزن. گاهی وقتا هم معلم ما رو مسخره می‌کرد." در رابطه با تمسخر قومیتی شرکت‌کننده شماره هشت این‌گونه بیان می‌کند: "یه بار معلم تاریخمون می‌گفت خیلی مردم

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-22]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.3.3.0]

مثلا خشـونتگری هسـتند، توی شهرشون یا توی خونشون حتما تفنگ دارند. یه بار پدرم رفته بود شـیرینی فروشـی بهش گفته بودند وقتی اول شـهر وارد می‌شین یه تابلو زده لطفا حتما با اسـلحه وارد بشید. شهر خطرناکیه.“ شرکت‌کننده شماره پنج این‌گونه نقل می‌کند: ”مثلا پارسال معلم جغرافیامون می‌گفت مردم اونجا خیلی فقیر و پـا برهنه راه می‌رن، چون خودش نرفته بود، اسـتانش بهش گفته بودن داشـت اینجوری می‌گفت. خیلی واقعا بهم برخـورد. یعنی من پـا برهنـه راه می‌رفتم.“ گاهـی مواقع خشـونت هویـت اجتماعی و فرهنگی شـامل خانواده می شد در این رابطه شرکت‌کننده شماره سیزده این‌گونه می‌گوید: ”چند سـال پیش شـغل پـدرم رو مسـخره می‌کردنـد میگن خاصیتتون چـاه کنه و اینا، ولی پـدرم کارش یک چیز دیگه‌ای اسـت. توی کارخانه پاژن هست. اصلا چاه کنی که می‌گن حالا توی فیلما که گفتن اصلا شـاید بوده و کلا کمتر شده.“ شرکت‌کننده شماره ده در این بـاره اینچنین می‌گوید: ”فقیر بودن آدم هـم مسـخره می‌کنند. آخه مـا به‌خاطر اینکـه کار نبوده مهاجـرت کردیم. از لحاظ اقتصـادی زیاد خوب نیسـتیم. به من می‌گن شـما فقیر هسـتید، یعنی خیلـی فقیرید.“

مضمون اصلی سـوم: خشـونت از طریـق تبعیض اجتماعـی در تجربه زیسـته دانش‌آموزان مهاجـر مضمون سـوم شناسـایی شـده در تجربـه زیسـته دانش‌آموزان مهاجر خشونت از طریق تبعیض اجتماعی اسـت. مهاجرت بـه نوبه خود گاه می‌تواند به شـکل‌گیری تبعیض بی‌انجامد و این تبعیـض در قالب خشـونت نمادین علیه فـرد مهاجر عمل کنـد. شـرکت‌کننده اول در رابطـه بـا این‌گونه خشـونت این‌طور بیان می‌کند: ”دوست داشـتم برم کامپیوتر بخونم ولی نگذاشتن. من رفتم رشته انسانی. الان با این رشـته آگاهی زیاد ندارم و زیر رشته‌های انسـانی نمی‌دانـم. نمی‌دونـم با این رشـته چه‌کاری می‌تونم پیدا کنم.“ شـرکت‌کننده شـماره چهار در این رابطه این‌گونه می‌گوید: ”اوایل خیلی سـخت بود. من دوس داشـتم برم فنی بخونم با اینکه کلی برنامه ریخته بودم ولی بعد گفتن که اتباع نمی‌تونند برن فنی بخواننـد. کلا آدم هم چیزی نمی‌تونه بگه. چون آخه فایده‌ای نداره. ترس از گفتـن و اینکه باید داخل خودت بریزی. آدم یه جوری می‌شـه که تـرک تحصیل کنه.“ این شـرکت‌کننده همچنیـن این‌گونه بیان می‌کند: ”من همیشـه موقع ثبت نام مدرسـه با مشکل بر می‌خورم مثـلا وقتی یه جایـی می‌خوام برم به یه جایی عادت می‌کنم با مشـکل بر می‌خورم. مثلا مدرسـه دیگه پر شـده بود. من مجبور شـدم مدرسه غیـر انتفاعی برم. چون اونجـا هزینش برام زیاد بود نتونسـتم بمونم.“ گاه این‌گونه تبعیض به شـکل نادیده گرفتن افراد انجام می‌شود. در این رابطه شرکت‌کننده شماره هفت می‌گوید: ”مثلا بعضی از معلم‌ها ترکی صحبت می‌کردند مثلا می‌گفتم آقا اگه امکان داره فارسی صحبت کنید من متوجه نمی‌شـم. مثلا بعضی بچه‌ها از گلستان از شمال کشور بودند اونا هم متوجه نمی‌شـن. معلم بعضـی از تکه‌ها رو به ترکی می‌گفت ما نمی‌فهمیدیم.“

گاهـی مواقع نیز تبعیض از طریق ندادن حـق صحبت و اظهار نظر به فرد انجام می‌گیرد. در این رابطه شـرکت‌کننده شماره سیزده می‌گوید: ”می‌گن چون تو افغانی هستی نمی‌تونی حرف بزنی. یا این کار رو بکنی اجازه صحبت‌کردن رو بـه ما نمی‌دن. چیزی رو که بخوام به حق بگم نمی‌تونم توضیح درستی بیارم. میگن تو افغانی هستی جرات نداری این حرف رو بزنی یا این کار رو بکنی. اگر من چیزی می‌گفتم یک چند تا بلند می‌شد می‌گفت تو بیگانه‌ای نباید چیزی بگی.“

مضمون شـماره چهار: واکنش منفعلانه در برابر تجربه خشـونت نمادیـن در دانش‌آموزان مهاجـر واکنش‌های دانش‌آمـوزان مهاجـر در برابر تجربه خشـونت نمادیـن به‌صورت‌های مختلـف انجام می‌پذیرد که در اینجا برای جلوگیری از بسـط زیادی و جمع‌بندی بهتر در دو مقوله منفعلانه و فعلانه خلاصه و مفهوم سـازی شده اسـت. یکی از مهمترین مقوله‌های که دارای مضامین فرعی زیاد می‌باشد و می‌توان گفت واکنش غالب مهاجران در برابر تجربه خشونت نمادین در مدرسـه اسـت واکنش‌هـای منفعلانه اسـت. واکنش‌های منفعلانـه دارای دوازده زیر مضمون فرعی شـامل پنهان کردن هویت، درون خود ریختن، انزوا و گوشـه‌گیری، افسـردگی، اضطراب، کمبود اعتمـاد به نفس، بی‌هدفی، محدود شـدن ارتباطـات، افت تحصیلی، مشغولیت ذهن، مشـارکت نکردن و عصبانیت می‌گردد. در اینجا برخی از مهمترین واکنش‌های منفعلانه توضیح داده می‌شود.

یکی از مهمترین و غالب‌ترین واکنش‌های منفعلانه که تقریبا توسـط تمامـی مشـارکت‌کنندگان به‌عنوان ابـزاری در برابر خشـونت نمادین بیان گردیده اسـت واکنش درون خود ریختن اسـت. شـرکت‌کننده

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-22]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.3.3.0]

شـــماره نه در این رابطه این‌گونه نقل می‌کند: "من اویل ســـوتی می‌دادم دوستام می‌فهمیدند مســـخره می‌کردند. من چیزی نمی‌گفتم ولی سرم می‌انداختم پایین و چیزی نمی‌گفتم. بیشتر درون خودم می‌ریختم." گاه این درون خود ریختن منجر به پیامدهای ناگوار روان‌شناختی برای فرد و مراجعه ببه روانپزشک شده است؛ که به‌دلیل آشنایی نداشتن روانپزشک با خشـــونت نمادین و حتی ناشـــناخته بودن برای دیگران منجر به تجویز دارو برای او شـــده اســـت. شرکت‌کننده شـــماره یک در این‌باره چنین می‌گویـــد: "حالا تـــوی فیلم‌ها که گفتند اصلا شـــاید بوده و کلا کمتر شـــده. یه فیلمی بود جواد رضویان بـــازی می‌کرد بعد بچه‌ها می‌اومدند اون تکه کلام‌هـــا رو به من می‌گفتند. من می‌گفتم چیزی نیســـت. الانا کمتر شـــده حالا هر شرکتی یه ســـاختمان داره و به چاه نیاز داره خیلی ناراحتم می‌کرد. توی خـــودم می‌ریختم، و خیلی چیزهای دیگه که من رو ناراحـــت می‌کرد و توی خودم می‌ریختم. همین الان که پیش شـــما هستم دارم می‌گم و خودم خالی می‌شم قبلا چون توی خودم می‌ریختم مریض اعصاب گرفتم. حتی به روانپزشک مراجعه کردم که قرص برام تجویز کرد."

شرکت‌کننده شماره هشـــت در این‌باره این‌گونه می‌گوید: "ما به‌خاطر شغل بابام اومدم اینجا و گرنه نمی‌اومدم. من اصولا توی خودم می‌ریزم وقتی می‌شـــنوم قضاوت نادرســـت در مورد شـــهرمون این من رو خیلی ناراحـــت می‌کنه. کلا آدم درون‌گرایی هســـتم. شـــاید چیزی نگم ولی می‌ریزم توی خودم." شـــکل دیگر واکنش منفعلانه به تجربه خشـــونت نمادین پنهان کردن هویت خود است. در این رابطه شرکت‌کننده شماره نـــه می‌گوید: "معلم می‌گفـــت اصالت کجاییه. روم نمی‌شـــد بگم. ش می‌ترســـیدم کسی من رو مســـخره کنه، بهم بخندند مثلا پارسال اومدم اینجا معلم گفت کجایی هســـتی گفتم بچه‌ها خندیدند. شـــرکت‌کننده شـــماره دو نیز در این رابطه چنین نقل می‌کند: "بیشتر بچه‌ها نمی‌دونند من کجاییم. من بهشون نمی‌گم همش به ظاهرم گیر می‌دن."

شکل دیگر واکنش‌های منفعلانه به‌صورت انزوا و گوشه‌گیری نمایان می‌شود. شرکت‌کننده شماره چهارده در این رابطه این‌گونه بیان می‌کند: "من اوایل که اینجا اومده بودم چون لهجه داشـــتم دوســـتام می‌فهمیدن به من می‌خندیدند به همین دلیل کمتر حرف می‌زدم و ســـعی می‌کردم ردیف آخر بشـــینم و چیزی نگم." گاه این واکنش‌های منفعلانه شامل محدود شـــدن ارتباطات می‌گردد. شرکت‌کننده شـــماره چهارده در این رابطه این‌گونـــه نقل می‌کند: "اوایل که اومـــده بودیم اینجا چون غریب بودیم و دوســـتی نداشتم خیلی برام ســـخت بود. کلا من اینجا دوستای زیادی ندارم همه دوستام شهرستان هستند. چون اینجا دوست همشهری ندارم احســـاس تنهایه بیشـــتری می‌کنم." شـــرکت‌کننده شـــماره ده در این‌باره این‌گونه می‌گوید: "مثلا من توی کلاس لهجه داشتم گاهی وقتا معلم متوجه نمی‌شـــد من چی می‌گم اون وقت بچه‌های کلاس شـــروع به مسخره کردن من می‌کردند. خیلی ناراحت می‌شدم الان هم چیزی نمی‌گم با اینکه لهجم بهتر شده با معلم‌هام زیاد ارتباط نمی‌گیرم.

بی‌هدف شـــدن و افت تحصیلی یکی دیگر از واکنش‌های تجربه شـــده در دانش‌آموزان مهاجـــر در محیط جدید بوده اســـت. در این رابطه شرکت‌کننده شماره نه می‌گوید: "اونجا تســـت گرفتند نمونه دولتی من ثبت‌نام کردم ولی چون بعد می‌دونستم می‌خوایم بیایم تهران دیگه نخوندم ولی بعد گفتم کاش می‌خوندم شاید درسم بهتر می‌شـــد آینده بهتری داشتم کلا اینجا هدفی ندارم. هدفم کلا گم کردم. درسم نسبت به قبل افت کرده." افسرده شدن در محیـــط جدید یکی دیگـــر از واکنش‌های منفعلانـــه دانش‌آموزان مهاجر اســـت. در این رابطه شـــرکت‌کننده شـــماره پانزده می‌گوید: "بعضی از بچه‌ها که مثل من میان اینجا شاید افسرده بشن. آدم توی محیط که غریب باشه خوب نیســـت. آدم افسرده می‌شـــه کلا آدم اینجا داغونه. اوایل خیلی عصبانی بودم با این شـــرایط و کلا مثل قبل نمی‌تونم بخندم. آدم اینجا احساس بی‌ارزشی می‌کنه."

گاه تمسخره لهجه و زبان فرد توسط دیگران یـــا همـــان خشـــونت زبانی باعث کم شـــدن اعتماد به نفس در فرد می‌شود. شرکت‌کننده شماره هفت در این‌باره می‌گوید: "زمانی که می‌خوام برم کنفرانس بدم و یا معلم ازم سوال بپرسه به‌جای اینکه توجه داشته باشم به مطالبم بیشـــتر به بچه‌ها توجه دارم کـــه لهجه من رو مســـخره نکنن به‌خاطر همین اعتماد به نفسم پایین اومده و ترجیح می‌دم کنفرانس ندم."

مضمـــون اصلـــی شـــماره پنجـــم: واکنـــش فعلانـــه در برابـــر تجربـــه خشـــونت نمادین در دانش‌آموزان مهاجـــر

واکنش‌هـــای فعلانـــه را می‌تـــوان به‌صورت کلـــی در دو حـــوزه منفی و مثبت تقســـیم‌بندی کـــرد. گاه خشـــونت نمادین به درگیری فیزیکـــی با افراد منجر می‌شـــود که می‌توان آن را واکنشـــی منفـــی تلقی کرد. اما

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-22]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.3.3.0]

گاه افراد به‌صورت فعلانه واکنش نشان داده و سعی در تغییر دیدگاه افراد نسبت به خود از طریق تلاش برای توجیح کردن دیگران و تلاش به امید دادن به خود می‌کنند که می‌توان آن را جنبه مثبت دانست. در حالت کلی واکنش‌های فعلانه خیلی کمتر از واکنش‌های منفعلانه توسط دانش‌آموزان مهاجر تجربه می‌شود و اکثر شرکت‌کنندگان واکنش‌های منفعلانه را گزارش کرده‌اند. در رابطه با درگیری فیزیکی شرکت‌کننده شماره هفت این‌طور بیان می‌کند: "وقتی بچه‌ها لهجه من رو مسخره می‌کنند یه بار از ناراحتی زدم توی گوش یکی از بچه‌ها با اینکه زمان زیادی از این حرف می‌گذره ولی هنوز یادم نمی‌ره که من رو مسخره می‌کردند." در رابطه با تلاش برای توجیح کردن دیگران شرکت‌کننده شماره هشت این‌گونه نقل می‌کند: "گاهی وقتا وقتی معلم در موردمنطقه ماانجوری صحبت می‌کنه من سعی می‌کنم توجیحش کنم مثلا تهران شاید روستاهایی داشته باشه که مردمش فقیر باشند، درس نخونده باشند."

بحث و نتیجه‌گیری

مهاجرت دارای پیامدهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی گوناگونی برای افراد است که از میان بعد روان‌شناختی و سلامت روان آن کمتر مورد توجه محققان بوده است. نوجوانان مهاجر با ورود به مدارس جامعه مقصد با دانش‌آموزانی همکلاسی و هم مدرسه‌ای می‌شوند که به لحاظ زبانی، فرهنگی و هویت اجتماعی گاه با آن‌ها متفاوت بوده و همین مساله باعث پیامدهای گوناگونی برای وی می‌شود. بر این اساس مقاله حاضر کوشید به بررسی فرایند شکل‌گیری خشونت نمادین در مدرسه و پیامدهای روانی-اجتماعی گوناگون آن برای دانش‌آموزان مهاجر در جامعه مقصد بپردازد. در این راستا با توجه به ماهیت موضوع پژوهش روش کیفی و رویکرد پدیدارشناسی تفسیری انتخاب گردید. در این پژوهش ابتدا محققان به مشاهده دانش‌آموزان در یکی از مناطق مهاجرپذیر که دارای تنوع مهاجرتی به لحاظ قومیتی بود یعنی مدارس متوسطه دوم در شهرستان بهارستان دو پرداختند. انتخاب مقطع متوسطه دوم به آن دلیل بود که با توجه به ماهیت پیچیده موضوع، دانش‌آموزانی که امکان مشارکت و درک بهتری از آن داشتند انتخاب گردیدند.

با توجه به روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی در نهایت پانزده دانش‌آموز دختر و پسر انتخاب و با روش مصاحبه عمیق و باز، داده‌ها جمع‌آوری گردید. تحلیل داده‌های پژوهش نشان دهنده فرایند شکل‌گیری خشونت نمادین علیه دانش‌آموزان مهاجری که در جامعه مقصد در اقلیت قرار می‌گرفتند بود. این امر در مطالعات شیلا و همکاران[۱۴] و کوان[۱۵] نیز مشاهده شده بود. نتایج این تحقیق در راستا دو مطالعه قبلی می‌باشد. این خشونت گاه توسط دانش‌آموزان دیگر که در اکثریت قرار می‌گرفتند و گاه حتی توسط معلمان و مسوولان مدرسه انجام می‌گرفت. همان‌طور که انتظار می‌رفت این شکل از خشونت چون بیشتر از طریق نمادین و به وسیله زبان انجام می‌گیرد در خیلی از مواقع توسط کسانی که آن را اعمال می‌کنند و حتی توسط کسانی که آن را تجربه می‌کنند به‌عنوان نوعی از خشونت شناخته نمی‌شد. تحلیل داده‌ها نشان دهنده شکل‌گیری خشونت نمادین در دانش‌آموزان مهاجر است که در سه مضمون اصلی نمود می‌یابد. این سه مضمون شامل خشونت زبانی، خشونت هویت اجتماعی و فرهنگی و خشونت از طریق تبعیض اجتماعی بود که که در تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان در پژوهش شناسایی شدند. اما دو مضمون دیگر شامل واکنش‌های منفعلانه و واکنش‌های فعلانه بیانگر واکنش‌های تجربه شده دانش‌آموزان مهاجر در واکنش به این پدیده در مدرسه بودند که بسیاری از این واکنش‌ها جنبه روانی-اجتماعی داشتند. نتایج این پژوهش نشان داد که واکنش بیشتر دانش‌آموزان مهاجر به شکل‌گیری خشونت نمادین بیشتر جنبه منفعلانه دارد و دانش‌آموزان مهاجر بیشتر با مکانیزم‌های مانند درون خود ریختن و پنهان کردن هویت و اصالت خود با آن برخورد می‌کنند اگرچه بعضی از دانش‌آموزان مهاجر به‌صورت فعلانه وارد واکنش شده و سعی می‌کنند با آگاه کردن دیگران و امید دادن به خود با این پدیده روبرو شوند.

می‌توان گفت خشونت نمادینی که توسط دانش‌آموزان اکثریت بر علیه مهاجرین انجام می‌پذیر با همراهی ساختارهای ناهشیار یا عادت‌واره آن‌ها همراه است. تغییر و از میان بردن این عادت‌واره که در بسیاری موارد به غلط شکل می‌گیرد؛ نیازمند آگاه‌سازی است همان‌گونه که داده‌های این پژوهش در راستای مبانی نظری نشان می‌دهد این نوع از خشونت بیشتر از روی شناخت نادرست و عادت‌واره غلط انجام می‌پذیرد. اما آنچه برای متخصصین سلامت روان اهمیت دارد و باید در

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-22]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.3.3.0]

راستای اگاهی بخشی و کمک به حل چنین مساله‌هایی در مدرسه از آن استفاده کنند آن است که این پدیده تا حد زیادی ناشناخته مانده است و حتی تعداد زیادی از کسانی که از این نوع خشونت استفاده می‌کنند از این نوع خشـونت و پیامدهای ناگور آن برای دانش‌آموزان مهاجر از آشنایی کافی برخوردار نیستند.

محدویت‌هـا: با توجه به اینکه این پژوهـش به روش کیفی انجام شده است محدویت‌های روش کیفی از جمله غیر ممکن بودن حذف سـوگیری مشاهده‌گر، کنترل نداشـتن برروی اعتبار نتیجه‌گیری محقق و تعمیم‌پذیـری نبودن بر تحقـق حاضر نیز وارد اسـت. از جمله دیگر محدویت‌های این پژوهش می‌توان به‌ویژگی‌های خاص مهاجران با توجه به بافت اجتماعی و فرهنگی اشاره کرد. جلب اعتماد مصاحبه‌شوندگان جهت مشـارکت در پژوهش حاضر امری دشـوار بود. نوجوانان مهاجر با توجه به اینکه بیشـتر تمایـل به محافظه‌کاری و پنهـان کردن هویت خـود دارند جلب اعتماد آن‌ها برای مشـارکت مسـاله‌ای دشـوار بود. همچنین جلب ارتبـاط و همکاری مدارس برای انجام پژوهش از دیگر دشـواری‌های پیش روی محقق بود. این امر نیازمند همکاری و تعامل بین متصدیان امر آموزش و پرورش و محققان می‌باشد.

پیشـنهادها: از آنجـا که خشـونت نمادین فقط مربـوط به بحث مهاجرت نیسـت و همان‌گونه که در این بررسـی اشاره شده در رابطه با طبقـات اجتماعی در مدارس و... نیز انجـام می‌پذیرد تحقیقات آینده می‌توانند به مطالعه روان‌شـناختی این پدیـده و پیامدهای آن بپردازند. بنابراین لازم اسـت متخصصین سـلامت روان آگاهی‌بخشـی خود را در سه سـطح دنبال کند. نخست آگاهی بخشی به مسوولان آموزش و پروش. از آنجا که سالانه تعداد زیادی از مهاجرت‌های داخلی در ایران در حال انجام اسـت به‌ویژه اسـتان تهران، آگاهی سازی برای برخورد مناسـب مسوولان آموزشی و پرورشـی ضروری به‌نظر می‌رسد. معلمان با توجه به نقش و رسـالت مهمـی که در فرایند پـرورش دانش‌آموزان دارند قطعا می‌تواند در هدایت و مهار خشونت نمادین علیه دانش‌آموزان مهاجر نقش مهمی داشـته باشند. سطح دوم دانش‌آموزان مدرسـه می باشـند. از آنجا که بسـیاری از دانش‌آمـوزان ناآگاهانـه به‌دلیل شناخت نادرسـت وارد ایجاد فرایند خشونت نمادین می‌شـوند مشـاوران می‌توانند با ایجاد کارگاه‌های آموزشـی نقش مهمی در کاهش ایـن فرایند داشـته باشـند. و سـومین بحث آمـوزش و آگاهی بخشـی بـه دانش‌آموزان مهاجر است تا به جای آنکه وارد واکنش‌های منفعلانه منفی شـودند با واکنش‌های فعلانه مثبت بـا آن برخـورد کنند چنانچـه در این تحقیق نیز نمونه‌هایی از آن مشاهده شد.

از آنجـا که در جامعه مـا مهاجرت به‌دلایل مختلـف در حـال افزایـش اسـت آموزش دانش‌آموزانـی بـا ویژگی‌هـای فرهنگـی و قومیتی متفاوت بسـیار مهم و ضروری است. بحث چند فرهنگی مسـاله است که باید در زمینه آموزش و پرورش حتی سطح کتاب‌های درسـی به دانش‌آموزان آموخته شود. تعاملی که بر پایه احترام متقابل بین فرهنگ‌ها شکل می‌گیرد.

سهم نویسـندگان: این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد انجام پذیرفته است و تضاد منافع وجود ندارد.

سپاسگزاری: بدینوسیله از تمامی افرادی که در انجام این پژوهش نویسـندگان را یاری رساندند، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

References:

1. Iran Statistics Center. Detailed Results of census by provinces; 2016. [Persian]. Available from: https://www.amar.org.ir/
2. Shechmann Z. Group counseling and psychotherapy with children and adolescents: Theory, research, and practice. 1st Edition. Routledge. 2012. [Persian].
3. Grenfell M.J. Pierre Bourdieu: Key concepts. 1nd Edition. Routledge, 2010. [Persian].
4. Bourdieu P. Masculine domination. Stanford: Stanford University Press; 2002.
5. Grenfell M, and Kelly M. Pierre Bourdieu: Language, culture and education – theory and practice. Oxford: Peter Lang; 2004.
6. Bourdieu P. Systems of education and systems of thought. International Social Science Journal. 1967; 19 (3): 336-358.
7. Bourdieu P, Passeron J.C. Reproduction in education, society and culture. Trans. Richard Nice. London: Sage; 1977.

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-22]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.3.3.0]

8. Recuero R. Social media and symbolic violence. London: Sage; 2015.
9. Harrits GS. Political power as symbolic capital and symbolic violence. Journal of Political Power. 2011; 4(2), 237-258.
10. Menendez M.I. Cultural industries and symbolic violence: Practices and discourses that perpetuate inequality. Social and Behavioral Sciences. 2014; 161: 64 – 69.
11. Sandra A, Reinaldo J, and Stabelini A.M. The invisible violence: Symbolic violence and relations of sociability in Brazilian schools. Journal of Education and Human Development. 2016; 5(4): 237-244.
12. Yamak S, Ergur A, Özbilgin, M.F, and Alakavuklar O.N. Gender as symbolic capital and violence: The case of corporate elites in Turkey. Gender, Work and Organization Journal. 2016; 23(2): 135-136.
13. Fernández E.G, Bedía R.C, and Cerdá M.E. The media and the symbolic violence against women. Revista Latina de Comunicación Social. 2016; 71: 818 - 832.
14. Sheila A, Shannon M, and Escamilla K. Mexican immigrants in U.S. schools: Targets of symbolic violence. Educational policy. 1999; 13(3): 347-370.
15. Kwon S. (Dissertation) Violence in South Korean Schools and the Relevance of Peace Education. University of Birmingham; 2015.
16. Rostamyfar E, and Bahian Sh. Analysis of interpersonal communication among the movies of Hollywood in 2000's decay, Quarterly Journal Of Iranian Association For Cultural Studies & Communication. 20117; (25): 173- 202. [Persian].
17. Mehdi Zadeh S. Secularism and symbolic violence in television discourse: The discourse analysis of the BBC Persian broadcasting program. Journal of Culture-Communication Studies. 2015; 16 (63): 105-130. [Persian].
18. Swanson L.B. (Dissertation) Phenomenology of divorce for young men (unpublished PHD thesis). University of UtahIn. Department of Educational Psychology; 2004.
19. Smith J.A, Flower P, and Larkin M. Interpretative phenomenological analysis: Theory method and research. London: Sage; 2009.

[Downloaded from socialworkmag.ir on 2026-11-22]

DOR: 20.1001.1.1735451.1399.9.3.3.0]